

La Unió Europea: a l'avantguarda de les polítiques d'igualtat?

Tània Verge Mestre

La Unió Europea (UE) s'ubica a si mateixa a l'avantguarda de les polítiques d'igualtat de gènere en l'àmbit global. Aquesta autopercepció de lideratge té un biaix etnocèntric molt evident, tot i que les dades comparades posicionen la major part dels països membres d'aquest espai geopolític al capdavant dels rànquings mundials en diferents indicadors de tipus econòmic, social o polític.

Per avaluar fins a quin punt la igualtat de gènere és una prioritat de la UE, en aquest article s'analitzen les principals actuacions en matèria d'igualtat de tracte, accions positives i transversalitat de gènere. En aquesta avaluació s'han tingut en compte diferents informes elaborats per la Comissió dels Drets de les Dones i la Igualtat de Gènere (FEMM) del Parlament Europeu i per l'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (EIGE), l'agència de la UE dedicada a la promoció de les polítiques d'igualtat, casualment ubicada a gairebé 1500 quilòmetres de Brussel·les.

Igualtat de tracte

La legislació europea en matèria d'igualtat de gènere ha obligat molts estats membres a aprovar lleis contra la discriminació laboral, l'assetjament sexual o la violència masclista. Avui en dia es reconeix la igualtat de gènere com a valor fonamental recollit en els tractats europeus. No obstant això, cal recordar que, malgrat que el compromís amb la igualtat de gènere es va incloure en el tractat fundacional de 1957 (Tractat de Roma, article 119), en aquell moment no era un valor en si mateix sinó que obeïa a la preocupació francesa que

suposava la competència amb mercats on la mà d'obra era més barata. La prova està en què la proclama d'igual remuneració per igual treball encara no ha estat assolida en el cas de les dones, persistint una bretxa salarial del 16% –una bretxa que s'enfila al 37% en el cas de les pensions–.

El compromís amb la igualtat d'oportunitats o de tracte va anar avançant als anys setanta a través de les sentències del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (casos plantejats per dones) i de la mobilització dels moviments feministes dels estats membres. Cap avenç en els drets de les dones s'ha produït enlloc sense l'organització de les pròpies dones. En el cas de la Unió Europea, han estat clau els anomenats “triangles de vellut”, constel·lacions d'activistes, acadèmiques, representants polítiques i funcionàries, totes elles feministes, tant a nivell europeu, estatal com subestatal.

Cap avenç en els drets de les dones s'ha produït sense l'organització de les pròpies dones. A la Unió Europea han estat clau els anomenats triangles de vellut; constel·lacions d'activistes, acadèmiques, representants polítiques i funcionàries

Posteriorment, la UE ha aprovat un conjunt de directives sobre igualtat en l'accés a l'ocupació, en les condicions de treball i, en menor mesura, en les mesures de protecció social, així com del dret a la no-discriminació. Globalment, hi ha hagut més avenç en polítiques basades en la prohibició de la discriminació per raó de sexe (directa o indirecta) que no pas en polítiques estratègiques que permetin atacar les causes estructurals de la desigualtat o que subverteixen els rols de gènere tradicionals. A més, la UE no va exercir la diligència deguda pel que fa a l'aplicació del corpus normatiu sobre igualtat de gènere en la integració dels estats d'Europa Central i de l'Est. Per exemple, Malta va accedir a la UE el 2004 però el divorci no va ser regulat com a dret fins el 2011. Encara hi ha estats membres que no reconeixen el dret a l'avortament en cap circumstància (Malta; Irlanda fins l'any passat) o que només ho fan cas de violació o de risc greu per a la vida de la mare (Xipre; Polònia). Gairebé en la meitat dels estats membres no és legal el matrimoni entre persones del mateix sexe.

Pel que fa a la prevenció i l'actuació davant la violència contra les dones, la UE encara no ha aconseguit que set dels seus estats membres signin el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones (2011), conegut com a Conveni d'Istanbul. De fet, altres regions del món com Amèrica Llatina estan més avançades en el reconeixement de la violència institucional contra les dones i de les mesures de reparació per a les supervivents. Malgrat que a la UE hi ha un dèficit greu de dades sobre la prevalença de les violències masclistes, no s'han destinat fons a l'elaboració de la segona onada de la macro enquesta que es va fer l'any 2014. Així mateix, el programa europeu Daphne destinat al combat contra aquestes violències compta ara amb menys fons i menys projectes en curs que quan es va iniciar l'any 1997. També cal destacar que la violència contra les dones no apareix en la llista europea de delictes susceptibles d'activar una ordre d'extradició entre estats membres.

D'aquesta manera, malgrat que la UE ha promogut un cert grau de convergència en la legislació dels estats membres, a diferència d'altres àrees de política, s'ha aprofundit més en la conceptualització dels drets de les dones o del col·lectiu LGBTI que no pas en el seu garantiment efectiu.

Accions positives

La perspectiva de la igualtat de tracte o de la igualtat d'oportunitats és insuficient per garantir l'equitat, tal com mostra l'Índex d'Igualtat de Gènere elaborat per l'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere. Les accions positives estableixen mesures específiques i temporals per eliminar, prevenir o compensar la discriminació estructural que segueixen patint les dones amb l'objectiu de garantir la igualtat substantiva o igualtat de resultats.

Tanmateix, la UE només ha promogut mesures toves d'acció positiva, orientades fonamentalment a la formació professional, per exemple, incentivant les vocacions científiques en les dones (però cap mesura incentivant la vocació de cures en els homes). Mentre que la Comissió Europea s'ha excusat en el principi de subsidiarietat (que siguin els estats membres els que impulsin les mesures d'acció positiva), simultàniament, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea n'ha fet una interpretació molt restrictiva.

L'acció positiva no ha arribat a l'esfera de la representació política. La UE no va tenir 'mares fundadores' i les principals institucions han estat històricament en mans dels homes. Al Parlament Europeu, d'ençà de les primeres eleccions amb vot directe de la ciutadania l'any 1979, han calgut 40 anys per assolir la paritat tècnica, amb un 41% de diputades escollides a les eleccions del 2019, i de les 25 persones que han presidit la institució només dues han estat dones. Aquesta és també la primera legislatura en què la Comissió Europea té el mateix nombre de comissaris que de comissàries i està encapçalada per primera vegada per una presidenta (Ursula von der Leyen), però des de la fundació de la UE les carteres de finances, economia, pressupost i estabilitat financera només han estat en mans d'homes.

La presència de dones a les institucions europees s'ha deixat en mans dels estats membres, alguns dels quals apliquen quotes electorals de gènere per limitar la sobrerrepresentació dels homes

La presència de dones a les institucions europees s'ha deixat, doncs, en mans dels estats membres, alguns dels quals apliquen quotes electorals de gènere per limitar la sobrerrepresentació dels homes. Aquesta actitud de laissez faire també s'ha aplicat en el cas de la bretxa de gènere en la composició dels consells d'administració de les empreses, amb la proposta de directiva presentada per l'ex vicepresidenta de la Comissió Europea Viviane Reding agafant pols en un calaix des de l'any 2012. En definitiva, la UE no és un referent en mesures que impulsin la igualtat de resultats.

Transversalitat de gènere

La transversalitat de gènere va ser assumida per la Unió Europea com un principi d'actuació en el disseny, implementació i avaluació de les polítiques l'any 1996 (COM (96) 67 final), amb l'objectiu de tenir en compte les condicions, situacions i necessitats tant dels homes com de les dones. Els plans comunitaris d'igualtat d'oportunitats quadriennals així ho han recollit.

No obstant això, la resposta de la UE a la crisi financera iniciada a finals dels 2000s va relegar la transversalitat de gènere a la cua de les prioritats. El Pla Europeu de Recuperació Econòmica no feia ni tan sols esment al "gènere", la "igualtat" o les "dones", malgrat l'impacte diferenciat que les reformes en el mercat de treball i en les pensions o les retallades en el sector públic tenen sobre les dones. La manca de perspectiva de gènere en les polítiques fiscals i macroeconòmiques i les de regulació del mercat de treball comporta que els esforços institucionals per augmentar l'ocupació de les dones es veuen frustrats pels ajustaments estructurals que desincentiven la seva participació o que la precaritzen amb més parcialitat i temporalitat. Al mateix temps, les polítiques d'equilibri treball-vida que promouen la corresponsabilitat dels homes i de les dones en la sostenibilitat de la vida o la regulació del sector de cures, en canvi, han brillat per la seva absència.

La resposta de la UE a la crisi financera va relegar la transversalitat de gènere a la cua de les prioritats. Les polítiques d'equilibri treball-vida o la regulació del sector de cures han brillat per la seva absència

La UE no va definir cap estratègia en matèria d'igualtat de gènere per al període 2016-2020 i les eines de la transversalitat de gènere (indicadors de gènere, informes d'impacte de gènere i pressupostació amb perspectiva de gènere) estan infrautilitzades en el disseny i la implementació de les polítiques europees. La major part dels programes de la UE (com ara l'*European Programme for Employment and Social Innovation*, EaSI; *Fund for European Aid to the Most Deprived*, FEAD; *European Globalisation Adjustment Fund*, EGF) no defineixen accions concretes en matèria d'igualtat ni hi destinen un pressupost específic. Per la seva banda, menys de l'1% dels Fons Estructurals estan dedicats a la igualtat de gènere, la qual s'aborda com un tema i no com una dimensió transversal.

Així doncs, tal com ha denunciat reiteradament el Parlament Europeu, la perspectiva de gènere no ha arrelat en el treball de la Comissió Europea ni en el del Consell Europeu i retrocedeix molt fàcilment en temps de recessió econòmica.

Conclusions

El fet que la presència de la igualtat de gènere com a prioritat en l'agenda de la UE depengui de la seva coincidència amb les prioritats econòmiques neoliberals en desvirtua totalment el concepte. La desigualtat no comporta (només) una pèrdua de talent pel mercat laboral sinó que es tracta d'una greu vulneració dels drets humans i una fallida de la democràcia. La

transversalitat de gènere és també lluny d'estar consolidada en les polítiques europees.

En la mateixa línia, la UE ha adoptat gradualment una posició feble de defensa dels drets de les dones en les conferències internacionals, ja siguin en matèria d'emergència climàtica, pau i seguretat o igualtat de gènere. Tindrem l'oportunitat de veure fins a quin punt la UE, ara que compta per primer cop amb una comissària d'Igualtat dins la Comissió Europea (Helena Dalli), aposta pel feminisme a la propera conferència de Nacions Unides Beijing +25. No en sóc gens optimista; difícilment el que no es fa a casa es defensa fora de casa. Fixem-nos, per exemple, en l'absència dramàtica de perspectiva de gènere en la gestió de la crisi de persones refugiades, malgrat que les dones es veuen afectades de manera diferent per la guerra o per les màfies que s'aprofiten del patiment de les persones que fugen. Així mateix, una "Europa fortalesa" no representa en absolut valors feministes, com tampoc ho fa el silenci de les institucions comunitàries davant les regressions en els drets de les dones i del col·lectiu LGBTI o davant la repressió de la dissidència política en diversos estats membres. Així, doncs, mentre que la UE es considera a si mateixa a l'avantguarda de les polítiques d'igualtat de gènere, la realitat ho desmenteix.

Tània Verge Mestre

Tània Verge Mestre és professora de Ciència Política a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, on també dirigeix la Unitat d'Igualtat. La seva recerca se centra en les relacions de poder de gènere en la participació i la representació política, així com en les resistències a la implementació de les polítiques d'igualtat. És autora de [nombrosos articles](#). També és activista en diferents espais feministes, com Dones per la República i la iniciativa #OnSónLesDones.